

fáradtan odaérkezve, ráültek a drótokra, mire a sövény vagy sánc mögé bújt vadász a drótokat összekötötte a villamos vezetékkel s a madarak halálra sújtva hullottak a földre. Tanúja voltam, hogy egyetlen reggelen 200 méteres szakaszon kb. 2000 füsti és házi fecske esett zsákmányul.

Ma a nemzeti kormány által kiadott tör-

vény az egész esztendőben tiltja a fecskék minden fajának bármilyen eszközzel való vadászatát és fogását. (Törvényrendelet a vadászatról, 1923 aug. 24, 1420. sz., 6. cikk, d. Megjelent a »Gazetta Ufficiale« 122. számában 1924 máj. 23. án.) Ez a törvény a mezőgazdasági szempontokon kívül az Állatvédő Egyesületnek is köszönheti életbeléptetését.

A NAGYALFÖLD MADÁRVILÁGA HAJDAN ÉS MA

Írta: CSATH ANDRÁS, Doboz

HA FIGYELEMMEL kísérjük a Nagyalföld madárvilágát, a fogyatkozás szinte meglepő arányokban tűnik szemünk elé. Nemcsak a fajok száma, hanem az egyedek száma is napról-napra fogy, pusztul. A madarak pusztulásának oka egyrészt az emberi kultúra terjedésében, másrészt a déli országokban lakó népek féktelen madárpusztításában keresendő.

Szálljunk vissza gondolatban egy szebb, boldogabb világba, amikor még a Nagyalföldnek sok ezer holdnyi területén a titeli lápok, az ecsedi láp s a nagy Sárrét nyújtóztak végig, beláthatatlan nádrengetegekkel. Ezelőtt még 40—50 esztendővel is a Nagyalföldnek több ezer hold területét mocsár, nádas borította. Az óriás nádrengetegekben a vízimadarak kifogyhatatlan sokasága tanyázott. A külföld ornitológusai, akik eljöttek ide Európa egyik klasszikus vízimadár tanyáját tanulmányozni, elragadtatással írtak itt szerzett tapasztalataikról, megfigyeléseikről és sok értékes madárral szaporították gyűjteményeiket. Ma már híre sincs a régi madárbőségnek. Az egykor itt duzzadó életnek vége. Ahol ezelőtt ezrével tanyázott a vízimadarak serege, most egy-egy bíbic jajgat keservesen s a régi nádrengetegek helyén ringó kalásztenger felett dalolja énekét a pacsirta. A régi mocsarak őslakói ma már csak vonulás közben érintik hazánkat. A mai ember alig ismeri már azokat a madarakat, melyek apáinknak, nagyapáinknak mindennapos vadászzsákmányát képezték. Dehát hiába. Az emberi kultúra terjedése, a mocsarak lecsapolása eltüntette az ideális szépségű ősmadártanyákat. Az egyre kevesbedő mocsarakkal, nádasokkal évről-évre kevesebben térnek vissza tavasszal a még itt élő fajok.

Magyarország egyik leggazdagabb vízimadártanyája volt a Duna déli szakasza Bács-Bodrog vármegyében s a Tisza torkolata. Ez a vidék a titeli lápok néven ismeretes. Rengeteg vízimadár tanyázott itt. A nemeskócsag, kanalasgém, gödények, kárókatna, batlák, üstökögémek, szürkegémek voltak a telep leggyakoribb lakói. A gémekek és kócsagok szinte elborították az eget, olyan rajokban repkedtek. Vadkacsák minden faja ezer meg ezer számra fészkelte. A dunamenti erdőségekben a halászsas, kis békászósas, rétisas, kánya és héja fészkelte nagyobb számmal. Ma már ezen a vidéken kevés számmal él a szürkegém, vörösgém, éjigém, pocógém, búbosvöcsök, bölömbika és vadkacsa. A nemeskócsagok és kanalasgémek már régen eltűntek. A vízimadarak megfogyatkozásával az itt előfordult ragadozók is megfogyatkoztak. Rendes fészkelő volt a Bácskában a Duna mellett a daru is még a nyolcvanas években, A dunamenti ligetekben fűz és nyárfákon a függő-

cinke, barkóscinke rendes fészkelő. Sok lápi madárnak híre hamva sincs már, vagy csak nagyon ritkán bukkanik fel belőlük egyikét darab. Így pl. a vadhattyúból, gődényből, daruból. A daru 1892-ben még fészkel a fonyódi lápon. 1896-ban a Fertő mellett volt egy pákásznak egy szelíd daruja, melyet évenként megtépett és tollát eladta. Ma már csak az állatkertben láthatjuk vagy magasan a felhők között, amint búsan krúgatva vonul el felettünk.

A Nagyalföld másik híres vízimadárerdője a Békés—Bihar megyében elterülő Nagysárrét volt. Ahol ma Vésztő, Komádi, Füzesgyarmat, Szeghalom, Sárrétudvari, Csökmő, Biharnagybajom községek vannak, ott terült el a Sárrét. A Sárrét madárvilága is igen gazdag volt. A gémeik minden faja nemeskócsag, kanalagém fészkel itt még a múlt században is. Igen érdekesen írja le a Sárrét madárvilágát Szilágyi János volt füzesgyarmati református pap. A Sárrét embereinek a nádas nyújtotta egyik főkereseti forrásukat. Ide jártak az emberek nádat vágni, gyékényt szedni. Sokan a nádasokban pákászéletet élve, halászva, madarászva keresték kenyerüket. A rózságödény, vagy pelikán is költött a Sárréten. De előfordult Temes és Bács megyében is. Ezen a vidéken 1886-ban lőtték az utolsót Arad megyében Újpanáton, mely az aradi kir. főgimnázium gyűjteményében van. A kis és nagy kárókatna is fészkel a Sárréten. A nemeskócsag Rácz Béla szerint még a hetvenes években is fészkel a Sárréten. A kócsag itteni nagyszámú fészkeléséről megemlékezik még Szilágyi János füzesgyarmati ref. pap is, bár Schenk Jakab a kócsagokról írt összefoglaló tanulmányában a kócsag itteni fészkelését igen kevésre teszi. Ma már a hajdani nagy Sárrétből alig van valami. Amióta a Kőrösöket és Berettyót rendes mederbe szorították, alig akad nádas. A megmaradt kis nádasokban vörös és szürkegém, búbosvöcsök, vadkacsa, szárcsa, vízityúk fészkel. Előfordul még ritkábban a barátréce, bőjtiréce is. Az Érmellék nádasában fészkel a nyári lúd. (*Anser cinereus*.) A magyar Alföld egyik jellegzetes madara, a fehér gólya is egyre fogy. Ennek oka is a rétek, vízenyős helyek fogyatkozásával magyarázható. Igaz, hogy a gólyák számának szaporodása és fogyatkozása időleges, mert hiszen tudjuk, hogy nedves esztendőben több a szaporulat, mint száraz időben, mivel a bő táplálék mellett az öregek több fiókat tudnak felnevelni. Azonban azt hiszem a gólyák számának csökkenéséhez hozzájárul a faluk fejlődése is, bár táplálékukat sok helyen megtalálnák. A fekete gólya az Alföldön alig fészkel. 1925 tavaszán a Szeged—Budapesti vasútvonal mellett Nagykőrös és Félégyháza között egy csonka nyárfán láttam fészken egy pár fekete gólyát. 1927 tavaszán Nagylakon Csanád megyében lőtt egyet vonuláskor a Maros mellett egy tanító. Apróbb vízimadarak mint a cankók, godák, vízityúk, szárcsák, még találhatóak a kisebb vizek mellett is. Nagyobb vízimadártelepek azonban ma már alig vannak. Említésreméltók Pest megyében az izsáki tó és Ürbő puszta. Itt is azonban a kisebb vízimadarak fordulnak elő nagyobb számban. Nevezetesen bíbic, cankó, gólyatöcs, székicsér, pettyes vízi csibe, búbosvöcsök, kisvöcsök, lilék, gémeik, vadkacsák. Az ürbőpusztai tojásszedők azonban nagyban hozzájárultak az állomány csökkentéséhez. Ma már őrzik e telepet s akit a csendőrség tojásszedésen ér, szigorú büntetésben részesül. A Nagyalföld egyik szintén eltűnt madara a pólimadár, vagy szélkiálltó. Régebben ez is fészkel a Duna—Tisza közén és a tiszántúli vidéken. Ma már csak a Hortobágyon fordul elő nagyobb számmal vonuláskor, de fészkelni már nem fészkel. Legutóbbi fészkelését Radetzky Dezső állapította meg hazánkban Tárnokon, Fehér megyében az elmúlt évben. Kisperegen élve fogtak egy hímét, 1924 júniusában egy búzátábla szélében, mely kitömve gyűjteményemben van. Ezzel a vízimadarak sorrendje be is fejeződött. Ha a mai állapotot összehasonlítjuk a múlt századbeli

állapotokkal, láthatjuk, hogy az utóbbi 50 év alatt mennyire megfogyatkozott hazánk híres vízimadárvilága. Ha a még meglevő mocsarak is eltűnnek, akkor a még jelenleg itt élő fajok is teljesen kipusztulnak. Tehát arra kell törekedni, hogy a még meglevő fajok megmaradhassanak. Hiszen úgyszólván igen kevés már az a terület, amelyen még vízimadarak fészkelnek.

A Nagyalföld egyik szép, de szintén pusztulóban levő madara a puszták nagy kakasa, a túzok. Régebben még százas csapatokban fordultak elő mindenütt. A pásztorok különösen ólmos eső idején, karámhoz szorították a falkát és bottal verték agyon. Ma már alig látni 20—30-as csapatokat. A túzok a Nagyalföld minden vidékén előfordul. Azonban egyre kevesebb. Régebben, mikor már a daru kipusztult, túzoktollat lehetett látni a legények kalapján. Ma már alig akad 1—2 túzoktollas kalap. Bár a túzok létfeltétele biztosítva van, fogyatkozásának egyik főokát az egyre jobban terjeszkedő alföldi tanyarendszerben kell keresni. Tudjuk, mennyire óvatos vadmadár a túzok. Az emberlakta helyeket messze elkerüli, ha fészket egyszer is háborgatják, elhagyja azt a vidéket. Nagyobb számmal csak nagyobb uradalmi földeken fordul elő. 1919-ben kaptam egy túzoktojást Kisperegen éppen az én földemről. A túzok ott a mezőhegyesi állami birtokon fészkel. A környéken másutt nem fészkel. Azóta Kisperegen sem akadtam fészke. Reznek még kevesebb van, mint nagy túzok. Hazánk egyik legszebb madara a gyurgyalag is ritka. Mint telepesen fészkelő madár, az Alföld egyes helyein főleg a délibb vidékeken fordul elő. Nagyobb telepei vannak Temes megyében a deliblati homokpusztán. A sarlósfecské sohasem fordult elő valami nagy számban. Kisperegen egyszer állapítottam meg fészkelését a toronyban 1928 májusában, amikor is egy hímét megfogtak, mely gyűjteményemben van. Ritka madár a lappantyú is. A háború után igen elszaporodtak a varjak, szarkák és kisebb ragadozók is. Bár ezeket mindenütt mérgezik, fészkeiket elpusztítják, mégis számuk nem nagyon fogy, mert az Alföld keleti részén, a megszállott területekről, ahol nem fordítanak nagy gondot a ragadozók irtására, átjönnek hozzánk és érzékeny kárt okoznak az apró vadállományban. A Nagyalföldön előforduló hollófészkeket is meglehet számlálni. Az emberi kultúra terjeszkedése kiirtotta a bokrokat, cserjéseket s így apróbb énekes madaraink fészkelő helyei is nagyon megfogyatkoztak. Ma már az Alföldön igen kevés erdő van s így nem találnak elegendő fészkelő helyeket. Az erdők, bokrok megfogyatkozásával szőlőkbe, gyümölcsösökbe és az emberi lakhelyek közelébe települnek kisebb énekes madaraink. Az Alföld nagyobb gyümölcsöseiben Kecskeméten s más helyeken, ahol mesterséges fészkekkel látják el a szőlőket, gyümölcsösöket, örvendetesen szaporodnak énekes madaraink. Sok apróbb énekes telepedik a kertekbe, így a légykapó, vörösbegyek, poszáták, rigók. Mivel az emberi kultúra terjeszkedése fosztotta meg énekes madarainkat a természetes fészkelő helyektől, igyekezzünk azt most mesterséges fészkekkel pótolni kertjeinkben, gyümölcsöseinkben. A madártani intézet és a magyar ornitológusok szövetsége örvendetesen szaporítja a madárbarátok számát. Ha a nagyközönség is érdeklődik a madárvilág iránt s belátják, hogy a madárvilág munkája mennyire nélkülözhetetlen a nagy természetben, akkor bizonyára szaporodni is fognak madaraink. Aki megismeri a madarakat az meg is szereti. Az ilyen ember azután nem fogja pusztítani a madarakat és nem lesz közömbös a madárvilág iránt, hanem védi is azokat.

Nagyon sok értékes madár vesz el az ismeretlenségben, mivel sok vadász nem ismeri a madárvilágot. Ha a vadászok egyszersmind ornitológusok lesznek, bizonyára elküldik a ritkább madarakat az illetékes tudományos intézeteknek s így sok értékes adattal és példánnyal gazdagítják a magyar madártani tudományt.

Szaporítsuk az ornitológus gárdát, hiszen még most is elég nagy távolságra vannak egymástól megfigyelőink. Ha minden községben lesz legalább egy megfigyelő, akkor pontosabb képet alkothatunk hazánk madártani viszonyairól. Ha már a kipusztult fajokat nem tudjuk visszatelepíteni, legalább a meglevő fajokat óvjuk meg a pusztulástól, nehogy az utókor részéről jogos szemrehányás illessen bennünket, hogy nem igyekeztünk a megmaradt természeti kincseket megmenteni.

DIE VOGELWELT DER GROSSEN UNGARISCHEN TIEFEBENE EINST UND JETZT

Von ANDREAS CSATH, Doboz

Die Vogelwelt der grossen ungarischen Tiefebene hat in den letzten Dezennien eine tiefgreifende Veränderung erfahren. Sowohl die Zahl der Arten, als auch der Individuen hat sich merklich vermindert. Das Fortschreiten der menschlichen Kultur und der Massenfang der Vögel in den Südstaaten sind Ursachen dieser bedauerlichen Erscheinung. Noch vor 40—50 Jahren waren viel tausend Joche der Tiefebene mit Sümpfen und Rohrwäldern bedeckt, die eine Unmenge Wasservögel beherbergten und die hier weilenden ausländischen Ornithologen mit Begeisterung erfüllten. Heute ist es anders geworden. Wo einst zahlreiche Scharen des Wassergeflügels hausten, hört man nur einen Kiebitz und wo einst Rohrwälder waren, singt über den wogenden Getreidefeldern die Ackerlerche. Das Entwässern der Sümpfe liess die schönen alten Vogelherbergen verschwinden und da diese Arbeit immer weiter fortschreitet, kommen von Jahr zu Jahr weniger Vögel im Frühjahr zurück.

Eines der reichsten Gebiete für Sumpfvögel war einst die Sumpfgegend bei Titel. Edel-, Löffelreiher, Pelikane, Scharben, Sichler, Schopfer und Graureiher, verschiedene Entenarten waren die häufigsten Bewohner. In den Wäldern neben der Donau horsteten Fisch-, See-, Schreiadler, Milane und Habichte in grösserer Anzahl. Heute leben dort in kleiner Anzahl Grau-, Purpur-, Nacht-, Zwergreiher, Steissfüsse, Rohrdommel und Wildenten.

Ein anderes reiches Gebiet für Sumpfvögel war der Grosse Sárrét-Sumpf in den Komitaten Békés und Bihar, wo neben verschiedenen Reiherarten (darunter Silberreiher) und Scharben auch Pelikane nisteten. Nach Regulierung der Flüsse Kőrös und Berettyó nisten in den übriggebliebenen kleinen Rohrbeständen nur Purpur-, Graureiher, Steissfuss, Stockenten, Bläss- und Teichhühner, seltener Tafel- und Knäckente. Im Röhricht des Érmellék brütet die Graugans. Die Zahl des weisen Storches, ein Charaktervogel der grossen ungarischen Tiefebene, ist ebenfalls im Abnehmen, wozu neben der Entwässerung der nassen Wiesen auch die fortschreitende Entwicklung der Dörfer beitragen mag. Brutstätten des Schwarzstorches sind in der Tiefebene selten. Im Frühjahr 1925 fand ich neben der Bahnstrecke Nagy-kőrös und Félegyháza auf einer geköpften Pappel ein Schwarzstorchnest. 1927 wurde während des Frühlingzuges 1 Exemplar bei Nagylak an der Maros (Kom. Csanád) erlegt. Wasserläufer, Uferschnepfen, Teich- und Blässhühner sind auch bei kleineren Teichen vorhanden, doch Kolonien grösserer Sumpfvögel sind selten geworden. Bei Ürbő und Izsák im Kom. Pest kommen Kiebitze, Wasser-, Stelzenläufer, Brachschwalben, Sumpfhühner, Steissfüsse, Regenpfeifer, Reiher und Enten noch zahlreich vor und da dieses Gebiet jetzt unter Aufsicht steht, ist zu hoffen, dass der dort übliche Eierraub die Vögel nicht weiter dezimieren wird. Im Juni 1924 wurde mir ein grosser Brachvogel eingeliefert, der am Rande eines Weizenackers bei Kispereg ergriffen war.

Auch die Grosstrappe, einst zu Hunder-

ten in einer Schar, wird spärlicher. Selten sieht man heute 20—30 Exemplare vereint. Einen Hauptgrund ihrer Verminderung sehe ich in der immer mehr Platz greifenden Meierei-Wirtschaft, die den scheuen Vogel zu sehr beunruhigt. Darum ist er zahlreicher nur auf den grösseren Domänen anzutreffen. Selten ist der Bienenfresser, der grössere Kolonien nur im Süden der Tiefebene bildet. Den Mauersegler traf ich nur einmal nistend im Kirchturm von Kispereg an, und zw. im Mai 1928. Nach dem Kriege vermehrten sich stark die Krähen, Elstern und kleineren Raubvögel, die trotz

Gift und Nesterzerstörung an Zahl nur wenig abnehmen, weil von den östlichen Nachbarstaaten immer neuer Zuwachs erfolgt. Die Rabennester sind spärlich geworden. Die moderne Kultur duldet kein Strauchwerk, und da es Wälder im Gebiete nur wenige gibt, hat sich unsere Singvogelwelt in die Nähe menschlicher Niederlassungen, in die Wein- und Obstgärten zurückgezogen. In den grösseren Obstanlagen der Tiefebene, z. B. bei Kecskemét und wo in den Wein- und Obstgärten künstliche Nisthöhlen angebracht sind, ist eine erfreuliche Vermehrung unserer Kleinvögel festzustellen.

DIE HÜHNERVÖGEL UND TAUBEN BULGARIENS

Von DR. HANS VON BOETTICHER.

INNERHALB der reichen und in mehr als einer Hinsicht besonders interessanten Avifauna Bulgariens, die ich sowohl während des Krieges fast drei Jahre lang in einem der reizvollsten Gebiete dieses Landes, als auch später in Friedenszeit in zoologischer Berufsausübung genauer kennen lernen durfte, bilden die Hühnervögel und auch die Tauben ein besonders anziehendes Kapitel. Kommen doch hier verschiedene in Mitteleuropa fehlende Formen aus diesen beiden Familien vor, die unserer Teilnahme in erhöhten Maasse würdig sind. Es sei daher gestattet, an dieser Stelle ein Weniges über die in Bulgarien lebenden Hühnervögel und Tauben zu berichten und Angaben darüber zu machen, was die Wissenschaft an besonders interessanten Momenten in dieser Beziehung feststellen konnte.

Hühnervögel. — Gallidae.

Rauhfusshühner. — Tetraoninae.

Von der Unterfamilie der Rauhfusshühner kommen für Bulgarien drei Formen in Betracht, nämlich das Auerhuhn, das Birkhuhn und das Haselhuhn.

Tetrao urogallus urogallus L.

Das Auerhuhn, bulgarisch: »diw petel«=wilder Hahn, »diwa kokoschka«=wilde Henne.

Das Auerhuhn kommt in Bulgarien in den Nadelholzwäldern der Gebirge teilweise noch ziemlich regelmässig vor, so z. B. nach Angaben Hartert's und anderer auf dem Balkangebirge. Im Rhodopegebirge habe ich den Vogel recht häufig beobachtet, besonders in der voralpinen Stufe, etwa 1600—2000 m hoch, in der die Rotfichte, *Picea excelsa*, vorherrscht, aber auch schon in der montanen Stufe, in dem Gebiet der Edeltanne, *Abies alba*, ca. 1100—1600 m